

Jan Oscar De Gruyter (1907), *Het Gentse dialect. Klank- en vormleer*, uitgegeven door Johan Taeldeman (2007) m.m.v. Paul de Loore, Jaak Van Schoor en Roland Wissaert. Gent: Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde, 2008. (Bouwstenen op het Gebied van de Nederlandse Naamkunde, Dialectologie en Filologie, 10). – 454 pp. ISBN 978 90 72474 75 9. € 25,-

Op 8 oktober 1907 promoveerde Jan Oscar de Gruyter aan de Universiteit van Gent op het proefschrift 'Het Gentse dialect. Klank- en vormleer'. Hij presenteerde het werk in manuscript en in die staat is het bewaard gebleven, tot dat het nu, honderd jaar later, alsnog gepubliceerd is. Dat dat niet eerder gebeurd is, kan niet veroorzaakt zijn door gebrek aan kwaliteit, want het is, volgens de uitgever ervan, Johan Taeldeman, 'een buitengewoon boeiende en wetenschappelijk voortreffelijk onderbouwde kroniek van het Gentse dialect van het begin van de 20^e eeuw'. Dat rechtvaardigt publicatie. Als er iemand is die tot oordelen bevoegd is, dan wel Taeldeman, zelf auteur van een studie over de Gentse klankstructuur.

Taeldeman heeft ook het initiatief tot publicatie genomen. Behalve zijn inleiding bevat het boek een levensbeschrijving (door Paul de Loore), een overzicht van het 'artistieke parcours' van De Gruyter (door Jaak van Schoor) en een rijk geïllustreerde evocatie van het Gent van zijn tijd (door Roland Wissaert). Het manuscript is in facsimile afgedrukt, met op de linkerbladzijde dezelfde tekst, maar dan gezet. De kwaliteit van het boek had beter gekund. Het lijmwerk is belabberd: het boek valt na één keer lezen al uit elkaar; het omslag is te slap.

Omdat De Gruyter een gedetailleerde en tegelijk volledige beschrijving geeft van de klank- en vormleer, biedt zijn proefschrift uitstekende mogelijkheden tot vergelijking met het huidige Gentse dialect. Een andere verdienste is dat hij zijn dialect niet als een statisch geheel beschouwt, maar juist veel aandacht heeft voor de diversiteit ervan. Taeldeman wijst er terecht op hoe vaak De Gruyters aanpak overeenkomsten vertoont met die van de moderne sociolinguïstiek. Zo is het inderdaad frappant te lezen dat De Gruyter toen al sociolinguïstische observaties deed die pas veel later normaal werden: het onderscheid tussen de spraak van sprekers uit verschillende sociale klassen, verschillen tussen generaties en die tussen de seksen. Met als bijzondere constatering dat in de lagere klassen bij veranderingsprocessen de vrouwen achterlopen, terwijl ze in de hogere klassen juist de avant-garde vormen (122). Honderd jaar later is 't niet anders. De Gruyter een voorloper van Labov noe-

men gaat te ver, daarvoor is zijn onderzoek te beperkt, maar hij was zijn tijd wel vooruit. Dat blijkt in het bijzonder uit zijn behandeling van de [r], waar ook Labov zich zo mee beziggehouden heeft. De Gruyter (192) baseert zijn opmerkingen op observaties van 256 gevallen van [r] die hij onderzocht heeft; uit het vervolg blijkt dat hij met 'gevallen' individuen bedoelt. Dat is dan werkelijk een uitgebreid onderzoek geweest, waar een modern sociolinguïst niet zo gauw meer aan toekomt. De Gruyter constateert dat de huig-r betrekkelijk dikwijls voorkomt bij vrouwen uit de burgerstand, zoals die sprekersgroep meestal de nieuwste klanken dadelijk in zich opneemt (124).

Ook bij de behandeling van de [š] die de plaats gaat innemen van de gewone [s], [šxy.n] 'schoone', heeft De Gruyter aandacht voor de sociale verschillen. De ouderen van dagen en de volksklasse kennen die [š] niet (196). Na geconstateerd te hebben dat de meeste sprekers de twee door elkaar gebruiken, merkt De Gruyter op dat het onderzoek van die laatste groep inzicht kan geven 'in de manier waarop die geheel nieuwe klank in ons dialect is ontstaan, en zich heeft verspreid' (198). Hier is De Gruyter duidelijk de heraut van Labov.

Ook in het deel Vormleer signaleert De Gruyter regelmatig verschijnselen die voor een historisch georiënteerde dialectoloog van belang zijn. Dat het meervoud op -s bij eenlettergrepige substantieven sterk achteruit gaat, bijvoorbeeld. Dat er van de naamvallen toen al weinig meer over was.

Het boek maakt tegelijk een ouderwetse en een moderne indruk. Dat laatste overigens niet in de handgeschreven versie, want zo leesbaar als De Gruyter schrijft tegenwoordig niemand meer. Niet meer van deze tijd zijn subjectieve kwalificaties als 'zo'n prachtige, eenvoudige indeling' (al is dat hier ironisch bedoeld) (142). En uitroeptekens zul je in hedendaagse publicaties ook niet gauw tegen komen. Ik kan me ook niet voorstellen dat een hedendaagse promovendus zinnen zou schrijven als deze: 'hoe kan de stem dan in godsnaam 'n criterium zijn voor het klasseren van 'n klank in deze of gene groep?' (144). Zulke passages maken de lectuur van het boek wel plezierig.

Juist doordat De Gruyter de spelling van zijn dagen volgt, ziet het boek er modern uit, want de huidige spelling is op een aantal punten ouderwets dan die van De Gruyter, die onbeklemtonde lidwoorden en voornaamwoorden spelt als 't, 'n en z'n, zij 't niet consequent. Hij gebruikt ook *mekaar*. En hij schrijft vlot.

Dat De Gruyter zich bekwaamd heeft in de fonetiek en dat ie oren aan zijn hoofd had, blijkt op elke bladzijde. Zijn observaties zijn scherp en

origineel. Hij betoont zich realist als hij schrijft (130): ‘als eens ons duurbaar Gentse moederdialect, moet verdwijnen’, maar utopist waar hij vervolgt dat dat dialect ‘wel zal wijken voor het Hollands, dat alleen ons redden kan’. Daar wordt in Vlaanderen honderd jaar later heel anders over gedacht.

Uitgever Taeldeман betoont zich een warm verdediger van De Gruyter. Hij benadrukt mooie vondsten en relativeert foutjes. Zo op bladzijde 208. De Gruyter meent daar dat in *teerlink*, *wegelink* en *gank* zich een *k* ontwikkeld heeft. Taeldeман, noot 3, vergoelijkt dat aldus: ‘Deze opmerking – hoe scherpzinnig ook – is historisch niet helemaal juist’. Hij had moeten schrijven: is historisch helemaal onjuist. En scherpzinnig? Maar in het algemeen is het enthousiasme van Taeldeман gerechtvaardigd. En we hebben er een leesbaar en lezenswaardig boek aan te danken. De Gruyter ging overigens voor de taalkunde verloren: hij werd regisseur en acteur.

Jan Stroop